

Орест ГОЛУБЕЦЬ,
*доктор мистецтвознавства, професор,
проректор з наукової роботи Львівської
національної академії мистецтв*

ПОВЕРНЕННЯ НА ЗБАРАЗЬКУ ЗЕМЛЮ

На горі у Збаражі височить старовинний замок, збудований у першій половині XVII ст. голландським архітектором Ван Пее-ном і внесений нині до реєстру Національного заповідника «Замки Тернопільщини». У виставкових залах замкового комплексу в лютому 2007 р. відкрилася персональна виставка відомого львівського художника Тараса Левківа. Цей вернісаж у Збаражі не був випадковим – поруч із чималою кількістю персональних виставок в Україні і за кордоном, у долі митця він відіграє особливу роль.

Коріння творчості кожного художника сягає дитинства, властивого лише йому щирого та емоційного сприйняття навколишнього світу. У Т.Левківа пізнання світу розпочалося у батьківському селі Березовиця Мала, що на Збаращині. Тут він отримав незабутні на все життя враження, відчув таємничу красу давніх звичаїв і традицій народного мистецтва. Незнищений і немов би назавжди закодований відбиток залишили в душі юнака безкінечні ряди орнаментів-символів на тканих виробах його діда, який походив з розташованого неподалік відомого ткацького осередку – села Кобиля.

Сповнений надій юнак приїхав 1959 року до Львова, де йому судилося жити і творити все наступне життя. “Зрадив” дитячому захопленню радіотехнікою і за порадою старших друзів поступив до Училища прикладного мистецтва ім. І.Труша на відділ кераміки. Наполегливо осягав секрети ремесла і все більше переконавався у правильності свого вибору. Ази гончарства пізнавав самостійно, головним чином завдяки скрупульозному вивченню книги відомого чеського кераміста П.Радова, з яким особисто познайомився і заприятелював уже в зрілому віці.

Відаючи належне таким вродженим якостям, як наполегливість і працьовитість, можемо стверджувати, що Т.Левківу до пев-

ної міри поталанило. Адже становлення його творчої особистості відбувалося у бурхливий і короткотривалий, як спалах, період національного відродження – час “шістдесятників”. В умовах тодішньої “відлиги” львівська кераміка відіграла особливу роль, об’єднала значний творчий потенціал, який розкрився гроном непересічних індивідуальностей, реально сприяла збереженню засад вільної, незаангажованої творчості. Надзвичайно важливою у житті молодого митця стала зустріч із педагогом, який дав йому ключ до глибокого розуміння і зацікавленого філософського осмислення багатьох природних і мистецьких явищ, – Тарасом Драганом. Їхнє спілкування перейшло у багатолітню духовну близькість і справжню дружбу.

Вияткова працездатність вирізняла Т.Левківа серед ровесників під час навчання у Львівському інституті прикладного та декоративного мистецтва. Наприкінці 1970 року в місті відбулася унікальна, як на той час, подія – персональна виставка студента. Представлені ним твори розкрили нові можливості давньої техніки гончарного круга. Нестримні пластичні фантазії трансформували природні форми та явища, предмети і людські фігури. Оригінальні композиції здебільшого торкалися національної тематики, несли виразні ознаки етнографізму, виражали характерні для народного мистецтва оптимізм і гумор, що в умовах тоталітарного суспільства набирали особливого забарвлення. Твори художника “Козак б’є у литаври”, “Галицьке військо”, “Троїста музика”, “Чугайстер” стали немов своєрідними символами часу. Концептуальним завершенням цього періоду можна вважати дипломну роботу “Енеїда” (1971).

Наступні події суттєво вплинули на характер і напрямок творчих пошуків митця. На зміну “шелестівському” захопленню козацькою минувиною в Україну прийшла відверта реакція, політика вірнопідданства і беззастережного підпорядкування централізованим союзним структурам. На довгі роки були припинені виставки “Львівська кераміка”, які концентрували актуальні мистецькі проблеми і здобули неабияку популярність. Але саме у цей час перед керамістами відкрилися несподівані перспективи – вихід на всесоюзні і міжнародні симпозиуми художньої кераміки. На творчій базі у Дзінтарі (Латвія), куди Т.Левків потрапив першим зі Львова, відбулося його знайомство з видатним, знаним і шанова-

ним у світі митцем і педагогом – П.Мартінсоном. Цей незабутній контакт переріс у взаємну приязнь, сприяв активному розширенню кругозору, швидкому пізнанню нових матеріалів і технологічних можливостей, відчуттю впевненості у власних силах.

З цього часу творчість художника еволюціонує немов би у двох напрямках, кожен з яких виражає протест проти насаджуваних у мистецтві обмежень і постулатів. Перший – представляє сміливі експерименти у ділянці вільного формотворення, офіційно забороненого в скульптурі. У своїх працях Т.Левків застосовує елементарні об'єми, які утворюються в процесі використання техніки гончарного круга, – циліндр, кулю, конус. У цьому прослідковуються очевидні аналогії з пластичним розумінням простору, властивим кубізму. Тематично композиції такого плану ув'язуються з пейзажними мотивами (“Осінні гори”, “Відображення”, “Високі гори”, “Гірські хутори”, “Захід сонця”) чи природними явищами (“Кульбаба”, “Перевесло”, “Квочка”).

Другий напрямок також свідчить про небажання художника іти на компроміси і виконувати вимоги офіційної влади, про його власні суспільно-політичні переконання, уміння втілити і, що найголовніше, донести їх до глядача в оригінальній мистецькій формі. Яскравим прикладом може служити композиція “Оазис” (1977), де краплеподібний блискучий об'єм із фарфору, вкритий пишним розписом, сприймається як дорогоцінна перлина серед безплідного ґрунту пустині, відтвореного за допомогою грубих, зернистих кусків шамоту. Ще конкретніші для кожного українця асоціації викликає пластика “Північне сонце” (1977). Охристо-оранжеву, блискучу кулю ніби намагаються розчавити дві масивні півкулі, вкриті згустками білої емалі. Простими і виразними засобами автор відтворює безсилля життєдайного тепла проти суворой вічності снігів.

Подібний підтекст притаманний, наприклад, композиції “Яблуня”, де яскраві, розмальовані кульки розташовані поміж дерев'яними масивними “гратами”. Таке ж “подвійне” враження справляють композиції “Квіти на камені” (1975) або “Квітучі пеньки” (1978). А в роботі “Вибух” (1979) барвисті “плоди” прагнуть вивільнитися з-під грубої сірої “шкарлупи”.

У 1970-х роках Т.Левківа підтримує і надає творчої наснаги постійна участь у всесоюзних творчих групах і міжнародних конкурсах

кераміки. Так, 1972 р. він стає першим представником від України (серед п'ятох від тодішнього СРСР) на третьому міжнародному бієнале у Валлорисі (Франція), де з 1945 р. в кераміці періодично працював знаменитий Пабло Пікассо. Згодом – одержує почесні дипломи конкурсів художньої кераміки у Фаенці (Італія 1974, 1978, 1979, 1980). Участь художника у таких престижних акціях стає можливою завдяки персональним запрошенням із Москви: столичні спеціалісти змушені толерувати формальні пошуки і представляти мистецтво “радянських народів” за кордоном, створювати там ілюзії “вільного” творчого процесу. Цей факт викликає відверте роздратування у київських керівних структурах, де професійному декоративно-прикладному мистецтву відводилася місія копіювання і “вдосконалення” народних традицій. Не даремно перша персональна виставка митця у столиці радянської України опинилася на грані закриття (1979 р.). Висловивши своє негативне враження, “ідеологічні цензори” все таки не наважилися заборонити вернісаж, проте у пресі незабаром з'явилася стаття під назвою “Збочивши на манівці”, де творчий доробок митця зазнав нищівної критики.

У 1980-х роках коло творчих зацікавлень Т.Левківа сягає інших сфер. Художник немов би прагне покинути буденний світ, земні незгоди і суспільні несправедливості, стремить до вищої логіки і порядку. Переважання у ранніх творах об'ємів, утворених під час обертання гончарного круга, логічно трансформуються у пріоритет космологічних мотивів. Але й у “космосі” відбуваються події, безпосередньо пов'язані із земними проблемами, зокрема, екологічними – “Кам'яні вихори” (1980), “Обережно, крихке” (1984), “Космічний спрут” (1987), “Космічні подарунки” (1987), “Реставрація планети” (1988) та інші. Тема космосу осмислюється автором надзвичайно широко і розвивається не лише в об'ємно-просторових керамічних композиціях, але й у площинних, виконаних у графіці та інтарсії. Його твори досягають надзвичайної виразності, пластичної довершеності і лаконічності. Т.Левків представляє свої праці на персональних виставках у Тбілісі (1985), Ленінграді (1986) і Тернополі (1987), знову стає учасником вернісажів “Львівська кераміка”, організація яких відновлюється після п'ятнадцятилітньої перерви. Паралельно він здійснює керівництво кафедрою кераміки Львівського коледжу декоративного і прикладного мистецтва ім. І.Труша.

Логічним наслідком безкомпромісної життєвої позиції митця стає його обрання в роки утвердження суверенітету України депутатом першого скликання Львівської обласної та Винниківської районної рад. З особливим завзяттям Т.Левків кидається у вир політичних перипетій, як завжди приймає все близько до серця, за що платить власним здоров'ям. Проте ніяка хвороба не здатна здолати художника і на Третьому Всеукраїнському симпозиумі кераміки в Опішному (1999) він знову здобуває одну з найвищих нагород. Його композиція “Біломорканал” вражає масштабністю і оригінальністю задуму, моторошною внутрішньою напруженою, що звучить як попередження прийдешнім поколінням.

Незважаючи на роки, митець відчуває молодечий запал і бажання до праці, про що яскраво свідчать представлені на виставці новостворені роботи. Іншою, невидимою, на перший погляд, але надзвичайно важливою частиною його нинішнього доробку є покоління студентів, молодих керамістів, з якими він щедро ділиться багатим досвідом. Саме у їхній повазі і любові криється відчуття безперервності традицій і переконання в доцільності пройденого життєвого шляху. У зрілому віці митець немов би віддає шану батьківській землі: його твори експонуються у головній її твердині – Збараському замку.